

שהוריש תרי פלגי דיקלא, שהיתה לו שותפות בשני דקלים, ובהם היתה לו בעלות רק במחצית מהם, ויש טורח יותר בגידולם ובקטיפת פירותיהם, שהרי משני עצים שכאלה מקבלים רק כמות של עץ אחד.

ונתנו לה היתומים את שני חצאי הדקלים כדקל אחד של צואת אביהם.

יתיב רב אשי, וקא קשיא ליה:

מי, האם קרו אינשי נוהגים אנשים לקרוא לתרי פלגי דיקלי "דיקלא", או לא? כי אם אין דרכם של אנשים לומר כן, הרי זה ציוה בצואתו דקל ולא שני חצאי דקלים!

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא: אכן קרו אינשי לתרי פלגי דיקלי, "דיקלא".

ולכן היא מפסידה, לפי שהיא באה להוציא מהיתומים המוחזקים בירושה, ועליה להביא ראייה שאביה התכוון לדקל אחד בלבד.

מתניתין:

המוציא שטר חוב על חברו, ותובע אותו קי-א לפרוע את הלואתו.

וחלה, הלווה טוען שפרע את חובו, או טוען ששטר החוב הוא מזויף, וכראיה לדבריו הוא הוציא שטר מכר, ובו כתוב שמכר לו המלוה את השדה שלו, והתאריך שבשטר המכר הוא לאחר התאריך שבשטר ההלוואה —

אדמון אומר: יכול הוא הלווה שיאמר למלוה: אילו הייתי חייב לך, לא היה לך למכור לי את שדך, אלא היה לך להפרע

לדחות אותך. ואני, את זכותו של כל אחד ממוכרי השדות קניתי ממנו.

הוא דאמר להו צואה ליורשיו בשעת מיתתו: דיקלא עץ דקל אחד יהיה לברת, לבתי.

אזול יתמי, פלוג לנכסי, ולא יהבו לה דיקלא. לפי שכל אחד היה מדחה אותה אל אחיו, שתטול את הדקל בשדהו.

סבר רב יוסף למומר: היינו מתניתין, שסוברים חכמים שכל אחד מארבעת השכנים יכול לדחות אותו אצל האחרים.

אמר ליה אביי: מי דמי דין משנתנו לצואת ירושה?

התם, באבדה לו דרך שדהו, כל חד וחד מהשכנים מצי מדחי ליה אל השכן האחר.

אבל **הכא, ביורשים, הרי דיקלא — גבייהו הוא.** שכל הנכסים היו יחד בשעה שצויה אותם, ולכולם ביחד הוא ציוה ליתן לה דקל!

מאי תקנתיהו? דהיינו את מי מהם נחייב ליתן לה —

יבטלו את חלוקת הרכוש, ליתבו לה דיקלא, ויתנו לה דקל כל שהוא, כאילו לא חילקו עדיין את הירושה.

וליהדרו, ויחזרו וליפלגו ויחלקו את הירושה מרישא מההתחלה.

הוא דאמר להו ליורשיו בצואתו: דיקלא לברת.

שכיב, מת ושביק והשאיר בין הדקלים

אדמון סבר: כיון שמעשה המכירה כשלעצמו מוכיח שאין הקונה חייב לו כסף, כי אם הוא חייב לו, לא היה למוכר למכור לו את שדהו, מעתה, אם רוצה המלוה להתחכם ולמכור לו את שדהו כדי שיוכל למשכנו —

איבעי ליה, צריך המלוה למימסר מודעא בפני עדים על כך שמכירתו נועדה כדי למשכנו, ואין בה ראייה שהקונה אינו חייב לו חוב. וכיון שלא מסר מודעא, מהווה מכירת השדה לקונה ראייה שאינו חייב לו חוב.

ורבנן סברי, שהמלוה אינו יכול למסור מודעא על כך בפני עדים, היות והדברים יגיעו לידיעת הלוח והוא ימנע מקניית השדה, כי **חברך — חברא אית ליה.** וחברא דחברך — חברא אית ליה. שלכל חבר יש חבר נוסף, וכך עתידים הדברים להגיע לאזניו של הלוח.

מתניתין:

שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, והיה שטר חוב של השני מאוחר לשטר חובו של הראשון —

אדמון אומר: יכול בעל השטר המוקדם לטעון כלפי בעל השטר המאוחר: **אילו הייתי חייב לך — כיצד אתה בא אחר כך ולוח ממני?** והרי במקום ללות ממני היה לך לגבות את חובך ממני!

וחכמים אומרים: זה גובה שטר חובו, וזה גובה שטר חובו.

לגבות את חובך שלך ממני, כשמכרת לי את השדה.

וחכמים אומרים: זה המלוה היה פקח בכך שמכר לו ללוח את הקרקע, מפני שעתה הוא יכול למשכנו, משעה שקנה הלוח ממנו את שדהו, ואילו לא היה מוכר לו את השדה, לא היה יכול למשכנו.

גמרא:

ודנה המשנה במחלוקתם של אדמון ורבנן:

מאי טעמא דרבנן? והרי שפיר קאמר אדמון שאם היה הלוח חייב לו, לא היה לו למכור שדהו אלא לגבות ממנו חובו, שהיה יכול המלוה לתפוס מהלווה את מעות המכר, בשעה שנתן לו את המעות עבור קניית השדה, כגביית חובו, ולא למכור לו עבורם את השדה!?

ומבאר הגמרא: **באתרא דיהבי זוזי והדר כתבי שטרא,** במקום שדרך הקונים ליתן מעות עבור הקרקע כדי לרכוש אותה בקנין כסף, ואחר כך כותבים שטר לראיה על הקנין שנעשה בכסף — **כולי עלמא לא פליגי דמצי אמר ליה הלוח למלוה:** אם האמת כדברייך שאני חייב לך כסף, היה לך לפרוע לגבות את שלך עבור החוב כשמכרת לי את השדה, ולא היה לך לכתוב אחר כך שטר על מכירתו! וכין שכתבת לי שטר מכר, הרי זה ראייה לדברי שפרעתי את חובי בשטר [או שהוא מזויף].

כי פליגי — באתרא במקום דכתבי שטרא, שטר קנין על השדה. והדר, ורק אחר כך, משנעשה הקנין בשטר, יהבי זוזי, משלמים את תמורת הקנין במעות.

ויתבארו דבריהם בגמרא.

כי פליגי — דאית ליה לחד מהם קרקע בינונית, ולחד מהם קרקע זיבורית.

גמרא:

אתמר: שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה —

רב נחמן סבר, זה גובה וזה גובה, היות וקסבר שבשלו [בקרקעותיו של הלוח] הן שמין מהי קרקע בינונית.

רב נחמן אמר: זה גובה וזה גובה.

ואם יש ללוח קרקע שהיא בינונית אצל כל אדם וקרקע זיבורית אצל כל אדם, אין מתחשבים בכל אדם, אלא הבינונית, שהיא המשובחת שבין כל קרקעותיו נחשבת לעידית, ובעל חובו גובה רק מהזיבורית.

רב ששת אמר: הפוכי מטרותא — למה לי?

ולכן אין משום "הפוכי מטרותא" כשגובים זה מזה —

משל הוא למי שנושא בשני ידיו שני כלים [מרצופים] העשויים עור, כאשר משא שניהם שוה — למה לו להפוך ולהחליף את הכלים מיד ליד, והרי משאם שוה!

כי אתי בא בעל זיבורית תחילה, וגבי ליה לבינונית של חבירו, כדין בעל חוב הגובה בינונית.

והוא הדין כאן, ששניהם חייבים האחד לשני, למה נגבה מכל אחד ולא נשאיר את ממון כל אחד בידו.

אלא, זה עומד בשלו, וזה עומד בשלו.

ולאחר שגבה בעל הזיבורית את הבינונית מחבירו, יש לו עתה שני סוגי קרקעות, זיבורית ובינונית, דהוה גביה הבינונית [שגבה מחברו] עידית של נכסיו. ואתא החווא שגבו ממנו את שדהו הבינונית, ושקיל זיבורית ולא את הבינונית שגבה ממנו, כי עתה נחשבת אצלו הבינונית כעידית.

ומבאר הגמרא את מחלוקתם של רב נחמן ורב ששת:

ורב ששת אמר: "הפוכי מטרותא למה לי", היות וקסבר שבקרקעותיו של כל אדם הן שמין מהי בינונית.

א. בעל חוב גובה את חובו מקרקע בינונית, ולא מעידית ולא מזיבורית.

ולכן אין זה משנה אם יגבו זה מזה או ישאר כל אחד במקומו, כי גם אם יגבה בעל הזיבורית תחילה את הבינונית מחבירו בעל הבינונית, סוף סוף, כי אתי החווא שגבו ממנו את הבינונית, לגבות מחברו — הרי את הבינונית דנפשיה קשקיל, היות והבינונית

ב. יש שתי שיטות כיצד נקבעת השדה כ"בינונית" — לפי שדותיו של הלוח, או לפי השדות של כל אדם.

דכולי עלמא סוברים שאם היו לכל אחד משניהם קרקעות משלשת הסוגים, דהיינו, עידית ועידית, בינונית ובינונית, זיבורית וזיבורית — ודאי "הפוכי מטרותא" הוא, ואין טעם לומר ששניהם יגבו זה מזה, אלא כל אחד נשאר בשלו.

נקבעת לפי קרקע כל אדם ולא לפי הקרקע שביד הלוח.

אלא שיש להקשות:

ולרב נחמן, האומר שאין כאן "הפוכי מטרטא", היות ואם יקדים ויגבה תחילה בעל הזיבורית, לא יוכל בעל הבינונית להוציא ממנו את הבינונית, כי בשלו הם שמים, ויגבה רק את הזיבורית —

מאי חזית, מה ראית לומר **דאתי בעל זיבורית ברישא**, שיבוא תחילה בעל הזיבורית לגבות חובו מבעל הבינונית?

מדוע לא נאמר להיפך, **ליתי בעל בינונית ברישא וליגבי זיבורית**, וליהדר וליגבי ניהליה!

והיינו, שתחילה יגבה בעל הבינונית מבעל הזיבורית, ואז יהיו בידו שני סוגים של קרקעות, בינונית וזיבורית. וכיון ש"בשלו הם שמים", תהיה הבינונית שבידו נחשבת לעידית, ולא יוכל חברו לגבות ממנו אלא את הזיבורית שהיתה שלו! והפוכי מטרטא — למה לי?!

ומשנינו: **לא צריכא**, יש נפקא מינה בדבר, היכא דקדים בעל הזיבורית ותבעיה לבעל הבינונית.

ודוחה הגמרא את התירוץ, לפי שאין הערכת הקרקעות נעשית בשעת התביעה אלא בשעת הגביה, ואם כן, סוף סוף, גם אם יקדים בעל הזיבורית לתבוע את בעל הבינונית, הרי יחזור בעל הבינונית ויתבע בבית דין את בעל הזיבורית, וכי אתו למוגבי מהקרקע — **בהדי הדדי קאתו**, ששני שהשטרות יוצאים בבית דין כאחד. והפוכי מטרטא למה לי!

]ולא נאמר שיקדים בעל הזיבורית לגבות מבעל הבינונית, כי יגרם בכך נזק לבעל הבינונית].

ומכח הקושיה הזאת, מביאה הגמרא תירוץ אחר —

אלא, לא צריכא, יש להעמיד את מחלוקתם במקום דאית ליה לחד עידית ובינונית, ואית ליה לחד זיבורית.

מר רב נחמן סבר, בשלו הן שמיין, ולכן ממה נפשך ירוויח בעל הזיבורית, ויוכל לגבות בינונית, בעוד שחברו יגבה רק זיבורית.

כי אם יקדים בעל העידית והבינונית לגבות, הרי הוא גובה רק את הזיבורית, שהיא הקרקע היחידה שבידו. ואז, יהיו בידו קרקעות מכל שלשת הסוגים, עידית בינונית וזיבורית, ויבוא חברו ויגבה ממנו קרקע בינונית שבנכסיו.

ואם יקדים בעל הזיבורית לגבות, הרי הוא גובה את הבינונית מחברו, ומעתה יש בידו שני סוגי קרקעות, בינונית וזיבורית, וכיון שבשלו הם שמים, נעשית הבינונית לעידית שבנכסיו, ואין חברו גובה ממנו אלא זיבורית.

ומר רב ששת סבר: בשל כל אדם הן שמיין, וכיון שבשעת הגביה שניהם באים כאחד, ישאר כל אחד בשלו, כי אם יגבה תחילה בעל הזיבורית את הבינונית, יגבו אותה ממנו מיד עבור חובו לחברו.

ומקשה הגמרא על רב ששת ממשנתנו:

תנן, וחכמים אומרים: זה גובה וזה גובה!

ואי דלא מטא זמניה — הא לא מטא זמניה, ומאי טעמא דאדמון? והרי אין הוא יכול לטעון כלפיו אם אני חייב לך כיצד אתה לזה ממני.

ולכן מעמידה הגמרא את מחלוקתם של חכמים ואדמון, לפי רב ששת, באופן אחר:

לא צריכא, מדובר במשנתנו בכגון דאתא השני ללות מהראשון בהווא יומא דמשלם חמש שנים מיום הלואתו, ונותר יום אחד עד לפרעון ההלואה, למחרת, והמלוה נזקק לכסף באותו היום, ובא ללות כסף ממי שהלוה לו, וכתב לו שטר על הלואתו —

מר [חכמים] סבר: עביד איניש דיזיף ליומיה. עשוי אדם ללות ליום אחד, על אף שלמחרת הוא אינו צריך להלואה, שהרי יוכל לגבות למחר את החוב שחייב לו.

ומר אדמון סבר: לא עביד איניש דיזיף ליומיה. ולכן יכול הלוה הראשון לטעון כלפי הלוה השני ששטרו פרוע או מזויף, כיון שאם אמת הדבר שהוא חייב לו, היה השני מחכה עד למחר וגובה חובו, ולא היה לזה אצלו היום כדי שיהיה לו את הכסף קודם ביום אחד.

רמי בר חמא אמר לתרץ שלא יקשה על רב ששת ממשנתנו:

הכא, במשנתנו, מדובר שמת אחד מהשנים, ובגביה של יתמי עסקינן, דיתמי רק מיגבא גבי ממי שלוה מאביהם, אך אנבווי מהיתומים מהמטלטלים שירשו מאביהם, לא מגבינן מינייהו, היות ואין גובים מנכסי

ומוכח שלדעתם אין כאן מצב של הפוכי מטרתא, לפי שבשלו הם שמים!

תרגמה תרצה רב נחמן אליבא דרב ששת: במשנתנו מדובר בכגון שלוה זה לעשר שנים, וזה לחמש שנים, ולכן הם גובים זה מזה.

ודנה הגמרא כיצד יתכן הדבר?

היכי דמי?

אילימא, אם נאמר שהיה שטרו של הראשון, בעל תאריך ההלואה המוקדם, לעשר שנים, ושטרו של השני, בעל תאריך ההלואה המאוחר, לחמש שנים, שבא לאחר זמן אל הלוה, ולוה ממנו לחמש שנים —

האם בהא לימא יאמר אדמון "אילו הייתי חייב לך, כיצד אתה לזה ממני?", הא לא מטא זמניה! הרי לא הגיע זמן הגביה, ולכן נאלץ השני, שנזקק לכסף לאחר זמן, ללוות מהראשון לחמש שנים.⁽¹⁾

אלא, שמא תאמר, שהיה שטרו של הראשון לחמש שנים, ושטרו של השני לעשר שנים.

אי אפשר לומר כך. כי היכי דמי?

אי דמטא זמניה, אם כבר הגיע זמנו של השטר הראשון להגבות — מאי טעמא דרבנן הסוברים שהוא נאמן לגבות בו? והרי צודק השני בטענתו, שאילו הייתי חייב לך, כיצד אתה לזה ממני לעשר שנים, והרי היה לך לגבות חובך ממני, שהגיע זמן פרעונו, ולא היה לך ללות ממני כ"עבד לזה לאיש מלוה"?!]

1. ולראשון נוה להלוות לו לחמש שנים, שהרי בסוף חמש שנים יתבענו, ויוכל להחזיק את

ולוקמה נעמיד את משנתנו, בכגון דאית להו ליתמי בירושת אביהם קרקע זיבורית, ואית ליה לדידיה, למי שחייב לאביהם עידית ובינונית. דאזלי יתמי, וגבו ממנו בינונית, כדין בעל חוב, ומגבו ליה משלהם מקרקע זיבורית, על אף שיש להם עתה בינונית וזיבורית, דאי נמי בשל כל אדם הן שמוין, אין גובים מהם מבינונית, כי הא שנינו שאין נפרעין מנכסי יתומים אלא מזיבורית!

ולכן אין אומרים במשנתנו "הפוכי מטרותא למה ליי", ולא יקשה ממשנתנו לרב ששת.

ומבאר הגמרא שאין אפשרות להעמיד כך:

כי הני מילי דאמרינן "אין נפרעים מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית", היכא דלא תפס בעל חובם את הקרקע הבינונית מהם.

אבל היכא דתפס מהם קרקע בינונית — תפס. דהיינו, הועילה תפיסתו! וכאן, הרי הוא "תפוס" בקרקע הבינונית שלו המשועבדת להם, עבור גביית חובו מהם [במידה והם יבואו להוציא ממנו את הקרקע], ולכן אין לומר שהוא ישחרר מידו את הבינונית, ויחזור ויגבה מהם זיבורית.

מתניתין:

הנושא אשה במקום מסויים, אינו רשאי לדרוש ממנה לאחר הנישואין שתעבור עמו לארץ אחרת, היות ויש שינוי מהותי בין ארץ לארץ, ואינו יכול לחייבה לשנוי זה.

ובארץ ישראל עצמה יש שלש ארצות חלוקות לענין נשואין:

יתומים אלא מן הקרקע שהוריש להם אביהם, וכאן מדובר שאין להם קרקע בירושה.⁽²⁾

ולכן אין לומר במשנתנו "הפוכי מטרותא למה ליי", ואין קושיה ממנה על רב ששת הסובר כך.

ותמהה הגמרא על תירוצו:

והא "זה גובה, וזה גובה" — קתני במשנתנו!

ומתרת: כונת התנא היא לומר, זה [היתומים] גובה בפועל. וזה, שנשאר בחיים, ראוי לגבות, ואין לו לגבות משום שאין ליתומים קרקע, ואין נפרעים מהם מהמטלטלים שירשו.

אמר רבא, שתי תשובות [שתי פירוכות, שיש מכוון לדחות את התירוץ, יש בדבר:

חדא, ד"זה גובה וזה גובה" קתני ולא קתני "זה ראוי לגבות ואין לו לגבות".

ועוד, לגבינהו ארעא ליתמי, נגבה ליתומים קרקע מהחייב לאביהם, וליהדר, ונחזור וליגבינהו לקרקע מינייהו עבור פרעון חוב אביהם, וכדרב נחמן.

דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבא: יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן, בעל חוב חוזר וגובה אותן מהן!

ומסקינן: אכן, קשיא!

ומקשה הגמרא שיתכן לתרץ את המשנה בדרך אחרת:

2. ולפי התירוץ הזה צריך ביאור במה נחלקו

הכסף עד סוף עשר שנים. רש"י.

יהודה, ועבר הירדן, והגליל.

אין מוציאים הבעלים את נשותיהם מאחת הארצות הללו אל חברתה, אפילו אם השינוי מתבטא רק בהחלפת הארץ, ולא בהחלפת צורתו של מקום הישוב.

ולכן אין מוציאים [בתוך ארץ ישראל] אפילו מעיר שבארץ אחת לעיר דומה לה בארץ שניה, וכן אין מוציאים מכרך [עיר גדולה ומרכזית] שבארץ אחת לכרך שבארץ שניה.

אבל באותה הארץ — מוציאים מעיר לעיר ומכרך לכרך.

ק"ב אבל לא מעיר לכרך, ולא מכרך לעיר, מהטעם שיתבאר בגמרא.

מוציאים מנוה הרעה ממקום גרוע לנוה היפה. אבל לא מוציאים מנוה היפה לנוה הרעה.

רשב"ג אומר: אף לא מוציאים מנוה רעה לנוה יפה, מפני שהנוה היפה "בודק" את הגוף הבא אליו מנוה הרעה, שהמעבר ממקום רע למקום יפה גורם לשינוי אורח החיים, דבר שיכול לגרום חלאים לגוף האדם.

גמרא:

והוינן בדברי המשנה: בשלמא מכרך לעיר אין מוציאים — דבכרך הגדול שביחי כל מילי, נמצאים כל הדברים שהיא צריכה להם, ואילו בעיר שהיא קטנה מכרך, לא שביחי כל מילי.

אלא מעיר לכרך — מאי טעמא אין מוציאים?

מסייע ליה משנתנו לרבי יוסי בר הנינא —

דאמר רבי יוסי בר הנינא: מנין שישבת ברכים — קשה מחמת הצפיפות שבה?

שנאמר [נחמיה יא]: "ויברכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת בירושלים". ומשמע שצריך "מתנדבים" שיגורו בכרך כמו ירושלים!

עוד שנינו במשנה: רשב"ג אומר. וכולי.

והוינן בה: מאי "בודק"?

כדשמואל, דאמר שמואל: כל שינוי וסת ההנהגה של אורח החיים] אפילו לטובה — תחלת [מביא לידו] חולי מעים.

כתוב בספר בן סירא: [משלי טו] "כל ימי עני רעים".

ועל כך תמהינן: והאיכא שבתות וימים טובים, שבהם לא רע לו!

ומשנינן: כדשמואל, דאמר שמואל: כל שינוי וסת, אפילו לטובה — תחלת חולי מעים.

בן סירא אומר: אף לילות העני רעים הם.

כי בשפל גגים — גגו, נמוך הוא גג ביתו מכל הגגות שסביבו.